

IV. Purjesz Zsigmond tanári működése az új klinikán. 1899—1911.

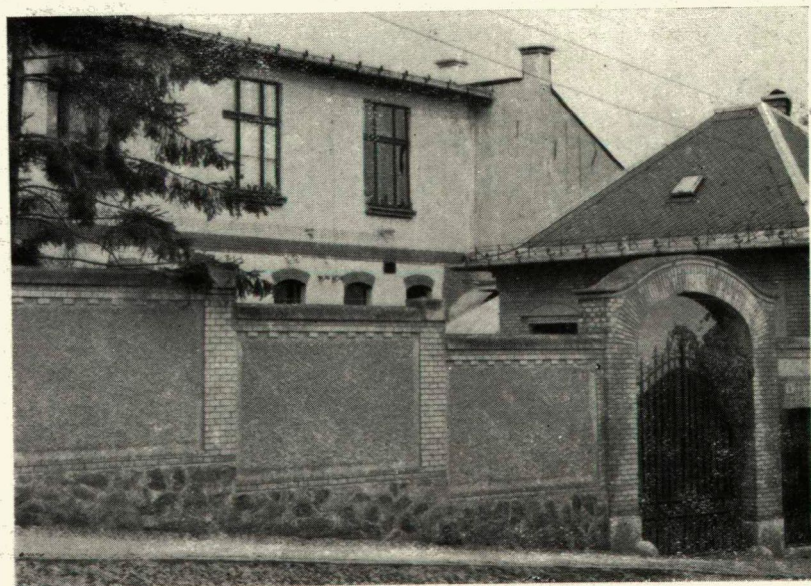
A klinika és a fertőző osztály épületeiről és az építkezési költségekről a következő táblázatos összeállítás ad fölvilágosítást.³¹⁾

	Klinika	Fertőző osztály
<i>I. Építkezés és belső berendezés költsége.</i>		
Összes építési munkák	357.069 K 05 f.	50.393 K 96 f.
Fűtés, víz, gáz, csatornázás	81.834 K 40 f.	21.202 K 18 f.
Villamos világítás	8.712 K 19 f.	2.345 K 72 f.
Villanyos jelző, telefon és óra	6.019 K 98 f.	895 K 74 f.
Fabútor	15.671 K 68 f.	2.296 K 42 f.
Vasbútor	11.678 K 68 f.	1.961 K 20 f.
Kárpitos bútor	3.768 K 25 f.	535 K 30 f.
Szőnyegfélék	1.087 K 18 f.	421 K 17 f.
Főlirati táblák	560 K 70 f.	124 K 60 f.
Tiszteletdíjak	19.456 K 08 f.	3.207 K 05 f.
Összesen	505.858 K 19 f.	83.383 K 31 f.
<i>II. Helyiségek száma.</i>		
Souterrain	36	—
Földszint	42	22
I. emelet	27	11
Összesen	105	33
<i>III. Beépített terület, ágyszám, egységárak.</i>		
Beépített terület	1413.84 m ²	411.36 m ²
1 m ² költsége	357.80 K	202.70 K
Betegágyak száma	90	24
1 betegágy költsége	5620.95 K	3474.30 K

³¹⁾ SZABÓ DÉNES: Az építkezés története, továbbá Prof. Jancsó följegyzései.

A belgyógyászati klinika új épülete Kolozsvárt. — Das neue Gebäude der med. Klinik in Kolozsvár.

A fertőző osztály Kolozsvárt. — Infektionsabteilung in Kolozsvár.

*Tüdőbetegosztály Kolozsvárt. — Abteilung für
Lungenkranke in Kolozsvár.*

*PURJESZ-emlékmű a belgyógyászati klinika előtt.
PURJESZ Denkmal vor der med. Klinik.*

Az építési költségek ezen összeállításánál nincs figyelembe véve sem a klinikai telepnek megfelelően végzett tereprendezésnek, sem a telep közös igazgatósági épületének és gazdasági épületeinek költsége. Ezek tekintetbe vételével az ágyak egységára a következőképpen változik:

A belgyógyászati klinikán: 7864.37 K.

Fertőző osztályon: 5718.02 K.

A *belgyógyászati klinika* épülete egyemeletes volt, egy rövidebb keleti, egy hosszabb nyugati szárnyal s ezeket összekötő középső résszel. Főfrontja déli volt s a klinikai telep parkjára nézett. A földszinten a főbejárattal szemben egy tetővilágításos helyiségben volt az ambulans betegek vizsgáló szobája, külön férfi és női várószobával. A vizsgáló szobán át lehetett bejutni a tanterembe, mely amphitheatrális volt, 86 ülőhellyel. A vasszerkezeten nyugvó padok alatt körbe futó folyosó néhány dolgozó asztallal a hallgatóság laboratóriumának volt berendezve. A fölszint középső összekötő folyosójára nyílt egy tanársegédi lakás, 1 szoba, hálófülke és előszobával, a felvételi fürdő, egy kisebb tanterem, mely egyúttal a gyermekgyógyászati és fül-, orr-, gégegyógyászati ambulancia céljait is szolgálta, a felvonó és a bejáró betegek closethelyiségei. A földszint nyugati szárnyát a klinikai osztály foglalta el, külön női és férfi osztállyal, melyek mindegyike 1 nagyobb, 8 ágyas betegszobából és egy 2 ágyas elkülönítőből állott, a megfelelő mellékkelhelyiségekkel. A keleti szárnyon a tanári szoba, könyvtár és a laboratóriumok foglaltak helyet, az egyúttal mérlegszobának használt tanári laboratóriumon kívül két nagyobb és négy kisebb helyiségben. Az első berendezési tervek szerint e kisebb helyiségek egyike volt a Röntgen-laboratórium. Az emelet középfolyosójára egy tanársegédi lakás és két gyakornoki szobán kívül három egy ágyas és egy két ágyas különszoba nyílt. A szárnyakban nyert elhelyezést a közkórházi osztály, mindegyik oldalon 1—1 nagy, 20 ágyas, és 1—1 kisebb, 12 ágyas kórterem, elkülönítőkkal, mellékkelhelyiségekkel. Az alagsor nyugati szárnyában vízgyógyintézet létesült, a keleti szárnyban a betegápoló apácák nyertek ideiglenes elhelyezést, itt volt a kísérleti állatok két helyisége és a női cselédség szobái. A középrészben a házmester lakása és a központi fűtés és

melegvízszolgáltatás kazánháza, továbbá az orvosi ebédlő és a klinika irodahelyisége és irattára.

Ez az eredeti terveknek megfelelő beosztás természetesen nem maradt végleges. Hogy csak a fontosabb változtatásokat említsük: az apácák központi, külön apácalakban történt elhelyezésével fölszabadult szobák a laboratórium souterrain helyiségeit bővítették, mint táptalajkonyha, sterilizáló, állatszoba. Az emeleti két ágyas különszoba nemsokára a Röntgenlaboratóriumnak adott helyet, a kórtermek és laboratóriumi helyiségek beosztása különben változatlan maradt.

A fertőző betegek elhelyezésére szolgáló „barak” épület a klinikai telep harmadik, legfelsőbb teraszán nyert elhelyezést, annak a Trefort-utcára eső részén, úgy hogy a város felől külön az utcára nyíló kapun át volt megközelíthető. Földszintjén különálló épületben tanársegédi lakás, házmester lakás, fürdő, fertőtlenítő és raktárak foglalnak helyet. Az utcai front felől egyemeletes épület, mivel hegyoldalra épült, a kórtermeket magában foglaló emeleti részével a terasz felé tulajdonképpen már csak földszintes. Ez a rész, mint az alaprajzon jól látható, két különálló épületből áll, melyeket egy fedett, de oldalain nyitott folyosó köt össze. Mindegyik rész két egymástól teljesen elkülönített osztályra van választva, melyek mindegyike két-két kis kórteremből, egy előtérből és az ápoló apáca-szobájából áll. Az egy épületben levő két elkülönített osztályt csupán a mindkettővel közlekedő orvosi szoba köti össze, mely egyik épületben iroda és laboratóriumi helyiség, a másikban műtőszobának van berendezve, a diphtheria osztályon szükségessé válható műtétek céljaira. Mindegyik kórteremben 3—3 ágy van, de ezek száma járvány esetén 1 nagy és két gyermekágygal hatra emelhető. Így négy egymástól teljesen izolált osztály áll rendelkezésre, scarlatina, morbilli, diphtheria és erysipelas számára.

A klinikának tudományos fölszereléséről is bőkezűen gondoskodik a minisztérium. 1899/900-ban első részlete gyanánt a fölszerelési átalánynak 40.000 Koronát utal ki, ezt követi a következő tanévben 5000, majd 1901/2-ben újabb 40.000 korona. Ezen összegekkel sikerül kifogástalan tudományos fölszerelést berendezni, fokozatosan szereznek be megfelelő számú górcsövet, majd bakteriologiai, szövettani, kémiai, állat-

kísérleti fölszerelést, Röntgen gépet, vetítőkészüléket, mikro-fotografáló berendezést stb. A nagyobb beteganyagának megfelelően bővül az orvosi személyzet is, három tanársegédi, két díjas gyakornoki állást kap a klinika, majd 1902 január 1-én adjunctussá neveztetik ki Dr. JANCsó MIKLÓS, ki 1901-ben venia legendi-t kap „Klinikai propaedeutica“ tárgykörből.

1903 június 9-én *id. József főherceg* látogatja meg a klinikát. Ugyanezen év őszén a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXXIII. vándorgyűlése alkalmával büszkén mutatják be az ország minden részéből összesereglett orvosoknak az új klinikákat s ebből az alkalomból az Egyetem 420 oldalas emlékkönyvet ad a vándorgyűlés tagjainak, melyben az egyetem történetét és orvosi és természettudományi épületeinek jelenlegi elhelyezését; fölszerelését ismerteti. E könyvben Purjesz Zsigmond mesteri tollal ismerteti élete legfőbb művét, az új belgyógyászati klinikát.

Szinte érthetetlen, hogy a klinikának új épületbe költözése a betegforgalomban nem érezteti azonnal hatását. Az első tanév alatt sokszor kórtermek állanak üresen,³²⁾ bár a klinika ágyszáma nem mondható nagynak, az eredeti beállítás szerint 90. A második évben azonban már széles Erdélyországban híre ment az új, tökéletes épületeknek, s mindenfelől tódul a klinikára a felvételt kereső beteg. 1903-ban a fentebb említett emlékkönyv szerkesztője, Dr. SZABÓ DÉNES már panaszkodik a klinikákról adott általános leírásában, hogy a belgyógyászati klinika helyhiánnyal küzd. Ezen előbb a jobb helykihasználás segítségével 100-ra emelve a beteglétszámot igyekeznek a klinika segíteni, nemsokára pedig fölmerül a terv, hogy a gümőkóros betegek nagy számára tekintettel, egy külön szanatóriumi osztály létesítésével igyekezzenek a klinikai osztályt tehermentesíteni. Erre a célra a klinikai telep harmadik, legfelsőbb teraszát veszik igénybe, melynek Trefort-utcai részén a fertőzőbarak áll. A tágas területen egyidejűleg közös épületet emelnek a klinikai ápolást ellátó Szent Ferenc-rendi nővéreknek, ahol egyúttal a nővérek felügyelete alatt a női cselédséget is közös lakásban helyezik el, ezzel is tehermentesítve a klinikákat. *A tüdőbeteg pavillon* e terassznak nyugati részére került,

³²⁾ Prof. JANCsó közlése.

ahol a klinikai telep közvetlenül érintkezett az egyetem nagy-kiterjedésű botanikus kertjével (azelőtt gróf Mikó-féle kert), mely százados lombos fáival, kis fenyvesével a legmegfelelőbb környezetet alkotta. Az egyemeletes épület déli és északi fronttal bírt, beosztása olyan, hogy összes kórtermei a déli frontra néznek, míg az északira a széles, tágas folyosókon kívül a földszinten a tanári szoba, tanársegédi lakás, iroda, házmesteri lakás, az emeleten laboratórium, raktárak és gégevizsgáló sötétkamra nyílnak. Valamennyi kórterem előtt úgy a földszinten, mint az emeleten széles terasz fekszik, melyre a kórtermekből szélesre nyitható ajtókon lehet kijutni. A terasz méretezése olyan, hogy oda a betegeket ágyastól ki lehet tolni. A pavillon mellett a kertben külön fekvő csarnok is épült. A pavillon 11, 6 és 2 ágyas kórtermekkel összesen 65 beteg számára rendeztetett be, de tekintettel arra, hogy a jelentkezők nagy száma mellett ez az ágyszám sem bizonyult elégnek, nemsokára a férőhely megfelelő kihasználása mellett 76 beteg számára is kényelmesen elegendőnek bizonyult. A betegek elhelyezése állapotuk szerint alakult ki, a földszinti kórtermekbe a súlyosabb, az emeletiekbe a kezdődő, könnyebb esetek kerültek. Az épület környékét a már előzőleg ott volt kertek lombos fáinak kímélésével a klinikai telep saját kertészete parkírozta, főleg fenyőkkel ültetve be, egyidejűleg a telep második és harmadik terassza között levő lépcsőzetesen meredek hegyoldal is fenyőkkel telepítettett be úgy, hogy ma a tüdőbetegosztály épülete a lapos tető magosságát elérő nagy fenyves erdőben fekszik. Az épületet 1905 április 22-én nyitották meg, jelentősége nemcsak a klinikai oktatás szempontjából volt igen nagy, hiszen a fertőző osztály 24 ágycsoportját, ezzel 200-ra emelkedett a betegágyak száma, de mint Erdély egyik első tüdőbetegszanatóriuma, szociális és egészségügyi szempontból is nagy jelentőségű áldásos működést fejthetett ki.

Az 1905-ik esztendőben negyedszázados fordulója volt annak, hogy PURJESZ ZSIGMOND került klinikánk élére. A tanártársak és tanítványok nagyrabecsülése, hálája és szeretete nem engedte nyomtalanul elmulni ez évfordulót. SZABÓ DÉNES és JANCÓS MIKLÓS szerkesztésében egy hatalmas 745 oldalas emlékkönyvet adtak ki, melyet az Erdélyi Múzeum Egylet orvostudományi szakosztályának 1906. évi március 24-i ülésén

adtak át az ünnepeltnek. „A tisztelet és szeretét, — mondja Szabó Dénes rectori beszámolójában, — megtiltotta, hogy érzelmeinket oly nyilvánosan fejezzük ki, amint ezt mi és az orvosi szakosztályon kívül álló tisztelőinek nagy száma kívánta volna. A tanítványok és tanártársak buzgalma oly Emlékkönyvvel örököltette meg az ünnepélyt, mely úgy fényes kiállításával, mint 45 dolgozatával feledteti az ünnepély szerény kereteit.“³³⁾

Az elkövetkező évek a csendes, de szorgalmas munka éveit, melyekről beszámolót tulajdonképpen legjobban a klinika személyzetének irodalmi munkássága ad. Ki kell emelnünk azonban külön azt a nagy munkásságot, melyet ez időben JANCsó MIKLós adjunctus és ELFER ALADÁR tanársegéd kísérleti vizsgálatai a gümőkór bakteriológiájában fejtenek ki nagy anyagon folytatott állatkísérletekkel.

Az első jelentős esemény ezután 1911-ben következik be, midőn PURJESZ ZSIGMOND, kit a nagy beteganyag ellátása, a tanítás fárasztani kezd, nyugdíjazását kéri, amit a vallás- és közoktatásügyi minisztérium április 7-én elfogadva, egyidejűleg „kifejezi őszinte elismerését sok évi eredményes és kiváló munkásságáért“. Őszinte fájdalommal búcsúztatja kiváló tagját az orvoskar, s SZÁDECZKY LAJOS rector beszámolójában: „A mi kollegialis meleg elismerésünk is elkíséri őt a méltán megérdemelt nyugalomba, párosulva az Egyetemet ért veszteség élénk érzetével, amit csak az a tudat enyhít, hogy az ő így felszabaduló idejét és munkaerejét annál inkább fordíthatja a szenvedő emberiség és a tudomány szolgálatára.“³⁴⁾

Purjesz Zsigmond nyugalomba vonulásával egyidejűleg Budapestre költözött. Tanszékét a Kar egyhangú meghívással adjunctusával, Dr. JANCsó MIKLós-sal tölti be, kinek kinevezése 1911 október 6-án jelenik meg.

1912 május 27-én azonban újból Kolozsvárt és klinikáján látjuk Purjesz Zsigmondot. E napon leplezték le ugyanis a klinika előkertjében, a főbejárattal szemben elhelyezett mellszobrát, VASTAGH GYÖRGY szobrász művét, melyet tanítványai, elsősorban pedig hálás betegek emeltettek, hogy maradandó emléket állítsanak működése színhelyén a mesternek és az or-

³³⁾ Acta Univ. 1905/6. Fasc. I.

³⁴⁾ Acta Univ. 1910/11. Fasc. I.

vosnak. Szádeczky Gyula rector beszámolója szerint:³⁵⁾ „A mult év fényes eseményei sorában melegségénél és felemelő hatásánál fogva akár első helyen említhettem volna Dr. Purjesz Zsigmond ny. tanártársunk szobrának leleplezését május 27-én. Egyetemünk tudtán kívül, szinte meglepetésszerűen készült el általános tisztelet és nagyrebcsülésnek örvendő kollégánk remek mellszobra, mielőtt Budapestre távozásának első éve letelt volna és a belgyógyászati klinika kis kertjében, a lépcsőházzal szemben állíttatott fel. Mintha paciensei, kiket ő oly nagy tudással és annyi szeretettel kezelt, könnyebben gyógyulnának, ha az ő közelében érzik magukat.

Megható bensőséges családi ünnep volt ez, a nagyrebcsülésnek, őszinte szeretetnek, ragaszkodásnak meleg megnyilvánulása, aminő a mai lármás, törtető erőszakos világban csak olyan félreeső, csendes, emberbaráti helyen képzelhető el, aminő ez a klinika. Itt érte el Purjesz Zsigmond kollégánk kedves családja több nemzedékének környezetében azt, amit a sors a legnagyobbak és legjobbakkal közül is csak a kiváltságosoknak juttat osztályrészeiül! A társadalom minden rétegéből való sokadalom töltötte meg a szűk helyet, ahol hálás tisztelőitől körülrajongva, virágokkal díszes környezetben, Dr. Kenyeres Balázs orvoskari dékán szép beszéde után lehullt a lepel az ő ércbe öntött másáról“.

PURJESZ ZSIGMOND, ki soha senkitől nem tudott viszonzatlanul elfogadni valamit, a szobor költségeit meghaladó összeget, 10.000 koronát adományozott az orvosi Karnak, azzal a rendeltetéssel, hogy kamatait tanulmányi érdemek jutalmazására fordítsák.

Hogy az a 31 esztendő, amit Purjesz Zsigmond a Ferencz József-Tudományegyetem belgyógyászati tanszékén töltött, mit jelentett klinikánk történetében, azt az elmondottak után nem kell újólag részletezni. Az ő vezetése alatt, az ő munkásságának eredményeként lett az óvári öreg Karolina kórház három kis betegszobájából egy három nagy épületet elfoglaló, 200 betegágyas, modern felszerelésű intézet, amely — mint ahogy igazgatója nevelte akkor Erdély egész orvosgenerációját, — központja, „ultima ratio“-ja lett egész Erdélyben a belgyógyászati gyakorlatnak.

³⁵⁾ Acta Univ. 1911/12. Fasc. I.

Purjesz Zsigmond egyéniségének jellemzésére nem érzem hivatottnak magamat. A tanítványnak hálás, ragaszkodó szeretetével, avatott tollal, költői szívvel jellemezte nagy mesterének halálakor (1918 január) a legkedvesebb és leghívebb tanítvány, a méltó utód: Dr. JANCsó MIKLÓS, elődjét, mint embert, mint tanárt és mindeneknek fölötte, mint orvost. És mélyen meghajtottá emléke előtt a kegyeletnek zászlaját Dr. RIGLER GUSZTÁV rector:³⁶⁾ „Régi szívbaja ölte meg a magyar orvosok e legnagyobbikái közül való embert. Szenvedése csak órákra nyúlt. Lelke nagyságát, megtörhetetlen erősségét mutatja az, hogy a mellette virrasztó tanítványának még végső perceiben is magyarázta bántalmának tüneteit s megmondá előre a véget szinte percnyi pontossággal. Purjesz Zsigmond szobra évek óta ott áll már az általa teremtett belgyógyászati klinika előtt. Ezen kőbe és ércbe vésett emlék, amelyet tanítványai és megmentett betegek élete vége előtt 7 évvel emeltek neki hálájok és tiszteletük jeléül, sokáig hirdeti még emlékéit. De ennél is tovább fog élni neve, melyet maga vésett bele hazánk történetének egyik legfényesebb aranylapján örökre hervadhatatlan irodalmi munkássággal. Bár sem Erdély, sem Kolozsvár szülőlté nem volt, mégis itt akart pihenni. F. évi jan. 30-án a temetésén megnyilvánult részvét mutatta a veszteség nagyságát, mely elmúlásával nemcsak egyetemünket, hanem az egész országot érte“.

³⁶⁾ Acta Univ. 1917/18. Fasc. I.